

Dr hab. Agnieszka Nowak-Łojewska, prof. AMW
Katedra Studiów Edukacyjnych
Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni

Wpłynęło dnia 3. 12. 2025
Nr korespondencyjny 61
Podpis [signature]

Ocena dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej

Pani dr Barbary Kurowskiej

w związku z ubieganiem się o stopień naukowy doktora habilitowanego

Droga naukowa Habilitantki

Doktor Barbara Kurowska, adiunkt na Wydziale Psychologii, Pedagogiki i Nauk Humanistycznych Uniwersytetu A.F. Modrzewskiego w Krakowie jest związana z tym środowiskiem naukowym od 2023 roku. Wcześniej pracowała w Katedrze Pedagogiki Przedszkolnej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie; w latach 2000-2008 jako asystent, a w latach 2008-2023 jako adiunkt. Ukończyła studia wyższe w 1999 roku w Uniwersytecie Jagiellońskim na kierunku Pedagogika, specjalność Pedagogika resocjalizacyjna. **Tytuł doktora nauk humanistycznych uzyskała w 2008 roku na Wydziale Pedagogicznym Akademii Pedagogicznej w Krakowie.** Pod kierunkiem prof. dr hab. B. Muchackiej przygotowała rozprawę nt. *Stan i możliwości zmniejszenia ryzyka dysleksji u dzieci 5-letnich w pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu.* **Równocześnie z pracą dydaktyczną i naukową, podnosiła swoje kwalifikacje** kończąc studia podyplomowe w zakresie logopedii (2002), pedagogiki M. Montessori (2007), organizacji i zarządzania oświatą (2023).

W czasie swojej pracy zawodowej dr Barbara Kurowska miała jeszcze wiele okazji i szans do zdobywania bogatego doświadczenia w zakresie współpracy i dzielenia się wiedzą, bycia w dialogu z innymi, uczestnicząc w międzynarodowych konferencjach, między innymi w 2013 roku w Kijowie, pełniąc funkcję opiekuna naukowego młodych pracowników nauki. Zaangażowana była również we współpracę z ukraińskimi nauczycielami (2015), prowadząc dla nich w ramach Letniej Szkoły Mistrzostwa Pedagogicznego wykłady i zajęcia warsztatowe z wykorzystaniem elementów pedagogiki M. Montessori, pedagogiki zabawy oraz technik twórczego myślenia. Odbywała również zagraniczne wizyty studyjne do polskiej szkoły przy Ambasadzie RP w Rzymie, gdzie nie tylko miała możliwość do gromadzenia nowych doświadczeń na temat szkolnej edukacji uczniów poza granicami Polski, ale również prowadziła

A. Wójcik

warsztaty twórcze w celu kształtowania świadomości kulturowej dzieci polskich poza granicami.

Dr Barbara Kurowska odbyła również dwa **staże naukowe**. Pierwszy w Kijowie (2013), drugi w Polsce (Uniwersytet Bielsko-Bialski, 2025). Natomiast w latach 2016-2022, uczestniczyła w 6 zagranicznych stażach naukowo-dydaktycznych we Włoszech (Rzym) i Hiszpanii (Uniwersytet of Valladolid), co zaowocowało zawiązaniem współpracy w ramach programu Erasmus+ i wydaniem publikacji zagranicznej w międzynarodowym składzie. Była też stażystką w ramach projektu SPiN (Skuteczny Przedsiębiorca i Naukowiec), którego celem było wzmocnienie współpracy (nauka – biznes) między naukowcami i przedsiębiorcami w województwie małopolskim.

W części dydaktycznej swojej pracy akademickiej dr Barbara Kurowska prowadziła zajęcia związane z różnymi aspektami pedagogiki i pedagogiki wczesnoszkolnej na różnych typach studiów (studia magisterskie stacjonarne i niestacjonarne). Była również promotorem i recenzentem prac magisterskich oraz sprawowała opiekę dydaktyczną nad studentami. Uzupełnieniem działalności dydaktycznej była aktywność pozauczelniana związana z prowadzeniem szkoleń, prelekcji oraz wykładów dla nauczycieli przedszkoli (jednym z efektów tej współpracy była współautorska publikacja metodyczna), szkół oraz opiekunów żłobkowych, a także współpraca ze Specjalnym Ośrodkiem Szkolno-Wychowawczym dla dzieci niewidomych i słabowidzących. W obszarze tej aktywności dr B. Kurowskiej, znalazła się również współpraca z kilkoma wydawnictwami (WSiP, Wydawnictwo Edukacyjne MAC, „Bliżej Przedszkola”, Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP w Kielcach, wydawnictwo Eduskrypt) oraz z Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli), co skutkowało popularyzacją jakości opieki i wsparcia procesu rozwoju dzieci i propagowaniu wśród nauczycieli oraz rodziców metod wczesnej interwencji i pracy w sytuacji zagrożenia dziecka dysleksją.

Dr Barbara Kurowska posiada również liczne **doświadczenia organizacyjne**. Była członkiem komisji rekrutacyjnej, opiekunem studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. Została wybrana jako przedstawiciel grupy doktorów do Rady Dyscypliny Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie oraz była członkiem Uczelnianej Komisji Odwoławczej ds. Oceny Okresowej Nauczycieli Akademickich oraz Rectorskiej Komisji ds. Pracowników Bibliotecznych. Była również ekspertem Ministerstwa Ochrony Środowiska i uczestniczyła w przygotowaniach programu zachęcającego nauczycieli do prowadzenia działalności edukacyjnej dotyczącej różnorodności biologicznej. Za osiągnięcia i

A. Masty

długoletnią pracę otrzymała od Prezydenta RP Medal Brązowy. Ponadto brała czynny udział w gremiach naukowych, jak np. Zespół Edukacji Elementarnej przy KNP PAN.

Ocena dorobku naukowego

Dorobek naukowy dr B. Kurowskiej opublikowany po uzyskaniu stopnia doktora stanowią **prace zwarte** (3 monografie naukowe, w tym monografia habilitacyjna oraz 2 monografie autorskie, 1 współautorska, współredakcja 4 **prac zbiorowych; artykuły w czasopismach** (14, z czego 1 opublikowany za granicą), teksty zakwalifikowane jako **rozdziały w książkach** (18); **artykuły metodyczne** (10). Jest to dorobek dość dobry, o łącznej liczbie punktów 1027; liczbie 23 cytowań według bazy Google Scholar, przy współczynniku 3 w Indeksie Hirscha, który lokuje Panią dr Barbarę Kurowską na niższym poziomie aktywniej w publikowaniu i z pewnym uznaniem w środowisku, co może wynikać nie z braku publikacji, ale z niższej ich punktacji w rankingu czasopism. Były to publikacje głównie na poziomie 40 punktów.

Jej **zainteresowania badawcze** koncentrują się **wokół kilku wątków**. Zaliczyć do nich można: 1. Przygotowanie dzieci do rozpoczęcia nauki czytania i pisanie oraz zapobiegania trudnościom w tym zakresie, 2. Stymulowanie aktywności twórczej dzieci w wieku przedszkolnym; 3. Wspieranie w rozwoju dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; 4. Funkcjonowanie uczniów w zmieniającej się rzeczywistości szkolnej, ze szczególnym zwróceniem uwagi na doświadczenia edukacyjne uczniów. Ten obszar spotkał się ze szczególnymi zainteresowaniami badawczymi Habilitantki, które przełożyło się na dwie monografie autorskie, w tym przedłożoną do dalszej analizy książkę habilitacyjną.

Każdy z wymienionych obszarów zainteresowań naukowo-badawczych wiąże się z edukacją małego dziecka, jest spójny z posiadanym profilem wykształcenia Pani dr Barbary Kurowskiej oraz ma osadzenie w badaniach, publikacjach i działaniach na rzecz praktyki edukacyjnej i środowiska społecznego (patrz Autoreferat s. 13-23). Pokazuje również umiejętność otwierania się na współpracę z coraz szerszym gronem specjalistów (artyści, pedagodzy specjaliści, terapeuci) i podejmowaniem zagadnień związanych już nie tylko z edukacją, ale również kulturą i sztuką, pokazując znaczący wkład w rozwój dyscypliny pedagogika, tak przez wykaz osiągnięć naukowych jak i artystycznych.

Analiza prac zawartych w dorobku publikacyjnym i przedstawionych do recenzji zwraca uwagę na refleksyjny i znaczący głos dr Barbary Kurowskiej w odniesieniu do edukacji dzieci, troski o ich rozwój, konstruktywnego przygotowania nauczycieli do pracy z dziećmi na

A. Wroty

różnym poziomie aktywności i sprawności oraz reagowania na potrzeby środowiska społecznego (rodziców uczących się dzieci, nauczycieli, itp.)

Odnosząc się do przedłożonych tekstów zawartych w pliku pdf Wybrane publikacje:

1) dostrzegam w nich dużą spójność z podejmowanymi obszarami badawczymi i niemal równoległe przekładanie się zainteresowań naukowych na podejmowane badania, a następnie prezentowanie uzyskanych wyników badań w przygotowywanych tekstach i stosowanych rozwiązaniach praktycznych (warsztaty z dziećmi, nauczycielami, współpraca z licznymi placówkami opieki, edukacji i wychowania, a także z wydawnictwami);

2) zauważam przejrzystą ich konstrukcję, zwykle dobre osadzenie w literaturze, adekwatne do podejmowanej tematyki, choć niekiedy sugerowałabym sięganie również do prac bardziej współczesnych przedstawicieli i przedstawicielek pedagogiki wczesnoszkolnej jak D. Klus-Stańska, E. Filipiak, M. Nowicka, J. Rzeźnicka-Krupa, D. Krzemińska czy J. Bąbka, itd. natomiast w obszarze pedagogiki specjalnej takiej uwagi nie formułuję, bo tam literatura dobierana jest z dużą aktualizacją i adekwatnością. Bardzo ciekawie natomiast stawiane są w tekstach pytania, np. o dzisiejszą szkołę czy przejawy twórczości, problemy diagnozowania i wsparcia dzieci z różnymi zaburzeniami (dysleksja, autyzm, FAS, itp.), doświadczenia edukacyjne uczniów w kontekście ministerialnych rozporządzeń, które prowokują do dyskusji, krytycznych refleksji, dalszych badań. Teksty zawsze mają wprowadzenie teoretyczne, które potem Habilitantka wykorzystuje dla własnych projektów badawczych, stosuje właściwą metodologię i przedstawia wyniki badań oraz formułuje kierunki zmian;

3) widzę adekwatność podejmowanej tematyki i podążanie za zachodzącymi przemianami społeczno-kulturowymi oraz uwarunkowaniami politycznymi, których wyrazem jest analiza przekonań i stanowisk dotyczących konieczności zmian realizowanych w edukacji dzieci, które też przekładają się na sugestie dla twórców przyszłych reform, czy osób mających wpływ na politykę oświatową w kraju,

4) dostrzegam doskonalenie warsztatu metodologicznego i wzrost kompetencji metodologicznych, szczególnie w obszarze metodologii w paradygmacie obiektywistycznym. W publikowanych tekstach opisywane są wyniki badań pozyskane różnymi metodami badawczymi, jak analiza tekstów, studium przypadku, badania sondażowe, wywiad w podejściu ilościowym, badania psychometryczne, obserwacja (jako badania ilościowe). Natomiast w książce – wskazanej jako dzieło do oceny, Habilitantka sięgnęła do badań jakościowych w

A. Mikołaj

paradygmacie interpretatywnym z wykorzystaniem wywiadów jakościowych. Tu jednak zauważam potknięcia i usterki na poziomie opisu przedmiotu badań, języka celów oraz charakterystyki metody oraz próby zastosowania zmiennych i wskaźników do badań jakościowych, co szerzej opisuję w dalszej części recenzji.

5) obecna jest również ciągłość i pogłębianie podejmowanej tematyki, wzajemne przenikanie się kilku wyłonionych obszarów badawczych, w których dr Barbara Kurowska próbuje pokazywać strategie zmiany – myślenie o edukacji dzieci jako zmianie. Zaproponowane rozwiązania odchodzą od metodyczności pierwszych lat nauczania, podejmując palące problemy wczesnej edukacji.

W przedłożonym dorobku, obok załączonych publikacji, cenię sobie również autorskie projekty badawcze (*Artyści w świecie pedagogiki. Spotkania na polu sztuki. Sztuka jako przestrzeń kształtowania kompetencji kulturowych i artystycznych dzieci i młodzieży* i stworzenie *Małej Akademii Sztuki* oraz drugi projekt *Nauczyciel przyszłości. Innowacyjny Program Kształcenia nauczycieli przedszkoli i klas I-III szkoły podstawowej*. Pokazują one troskę o poprawę jakości edukacji dzieci, zrozumienie różnorodności w uczeniu się, otwieranie się na edukację inkluzywną oraz potrzebę poprawy kształcenia nauczycieli i konieczność działań wspierających.

Cechą, która właściwa jest Habilitantce jest trzeźwe reagowanie na problemy i trudności wynikające z zachodzących w Polsce zmian w tzw. przełomowych momentach/ momentach zmiany społecznej. Podkreślam, że to wyjątkowo ważna cecha aktywnego i czujnego badacza pokazująca umiejętność reagowania na palące problemy w edukacji, ich badanie i podejmowanie prób zmian.

Ocena dorobku okołohabilitacyjnego (dydaktycznego, organizacyjnego, publikacyjnego) i kompetencji naukowych dr Barbary Kurowskiej jest więc pozytywna. Prace są ważne, oryginalne, odnoszą się do aktualnego kontekstu społeczno-politycznego. Refleksje zawsze są ukazywane w perspektywie teoretycznej i metodologicznej. Publikacje wskazują na rozwój Habilitantki, jej twórczy potencjał, czego wyrazem jest coraz wyższy poziom artykułowania problemów badawczych i poszerzanie perspektywy teoretycznej. Działalność dydaktyczna i organizacyjna natomiast ukazuje ogromny wkład Dr Barbary Kurowskiej w poprawę praktyki edukacyjnej i jej zaangażowanie.

A. Męży

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Najpoważniejszym osiągnięciem w dorobku dr Barbary Kurowskiej jest monografia naukowa pt. *Doświadczenia edukacyjne dzieci rozpoczynających naukę w szkole w wieku 6 lat w Polsce (w okresach reform wieku obowiązku szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji)*, wydana w roku 2024 przez Wydawnictwo Adam Marszałek, stanowiącą podstawę Jej przewodu habilitacyjnego.

Tytuł książki i jej tematykę uważam za bardzo ciekawe, bo kategoria doświadczeń edukacyjnych jest intrygująca badawczo, bogata poznawczo i interpretacyjnie, zaś osadzenie jej w tzw. wrażliwych momentach (reformy wieku obowiązku szkolnego, strajk nauczycieli, zdalna edukacja) odsłania dynamikę myślenia podmiotów edukacyjnych uwikłanych w konteksty społeczno-polityczne, pokazuje przestrzeń dylematów, obaw, a także kierunków zmian. Choć kategoria doświadczeń edukacyjnych ma dość subiektywny charakter to przy dobrym określeniu przedmiotu badań może stanowić wyjątkowo ciekawe pole badawcze. W recenzowanej pracy jednak takiej precyzji przedmiotu badań mi brakuje co rozwinę w dalszej części recenzji, gdy analizie poddam założenia metodologiczne badań.

Rozprawa jest obszerną monografią, liczącą 538 stron. Jej strukturę tworzą 3 części. **Pierwsza**, obejmująca 4 rozdziały ma charakter teoretyczny. Habilitantka podejmuje w nich refleksję nad: 1) pojęciem doświadczeń, najpierw ogólnie, a potem w odniesieniu do doświadczeń edukacyjnych jako elementu biografii jednostki; 2) zmianami społecznymi dla edukacji; 3) szkołą jako organizacją uwikłaną w zdarzenia społeczne i polityczne; 4) wreszcie analizuje ludzkie zachowania w kontekście rozwoju jednostki. **Część druga i trzecia pracy** ma charakter badawczy. Obejmuje metodologię badań własnych i prezentację wyników badań. W części drugiej znajdują się 4 rozdziały: w tym 1 metodologiczny i 3 rozdziały odnoszące się do doświadczeń wywołanych reformą systemu edukacji i strajkiem nauczycieli. **Zaś w części trzeciej** ukazane są doświadczenia uczniów, rodziców i nauczycieli w okresie edukacji zdalnej spowodowanej pandemią COVID. Trochę nie rozumiem takiej struktury części drugiej i trzeciej. W mojej ocenie chyba czytelniejsze byłoby wyodrębnić najpierw koncepcji badań w części drugiej, a trzecią część pracy poświęcić tylko prezentacji wyników badań, czyli analizie i interpretacji zgromadzonego materiału.

W rozważaniach teoretycznych Habilitantka rozpoczyna od kategorii kluczowej tj. doświadczeń jednostki. Najpierw opisuje je ogólnie, sięgając dość pobieżnie do perspektywy filozoficznej i nieco do psychologicznej, a potem zawęża je tylko do doświadczeń

A. Urbaś

edukacyjnych, które na bazie wykorzystanej literatury opisuje w kontekście wiadomości jednostki, jej przeżyć, refleksji, kontaktów, działań, ekspresji (s. 20-25). Natomiast na stronie 25 próbuje wyprowadzić swoje rozumienie doświadczeń edukacyjnych, cyt. „*W prezentowanej publikacji, posługując się pojęciem doświadczenia edukacyjnego, mam na myśli wszystkie subiektywne, indywidualne doświadczenia i przeżycia uczniów, które dotyczą ich obszaru życia związanego ze szkołą. Wynikają one nie tylko z codziennych spotkań podmiotów rzeczywistości szkolnej, przebiegu procesu dydaktycznego, ale też ze zmian społecznych (w tym edukacyjnych), których uczniowie są uczestnikami i odbiorcami*”, które odczytuję jako mało precyzyjne i dość powierzchowne, z niebezpieczeństwem błędu *ignotum per ignotum*, gdy nieznane definiowane jest przez nieznane (*doświadczenia edukacyjne to indywidualne doświadczenia...* s. 25), co potem skutkuje brakiem precyzji w określeniu przedmiotu badań. Brakuje mi rzetelnej eksplikacji pojęcia doświadczenia edukacyjne, natomiast ich analizowanie w perspektywie 3 momentów tj. **w okresach reform wieku obowiązkowego szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji** uważam za bardzo ważne i interesujące badawczo.

Dalsze rozważania teoretyczne (s. 27-144) nakreślają konteksty zmian dla edukacji, czyli szkołę w obliczu uwarunkowań społeczno-kulturowych, a dalej zmian szkoły w wyniku zdarzeń zaplanowanych w postaci reform i tych przypadkowych wynikających ze zmieniającej się płynnej nowoczesności (s. 34-50). To dość dobrze zredagowana część pracy, tłumacząca zjawisko zmiany, mechanizm wprowadzania reform, ze szczególnym zwróceniem uwagi na dyskusję wokół wieku szkolnego warunkującego rozpoczęcie edukacji szkolnej oraz modyfikacji podstawy programowej. Analizie poddany jest również strajk nauczycieli, jego geneza i konsekwencje. Trzecim znaczącym aspektem jest pandemia COVID i wynikająca z niej konieczność edukacji zdalnej. Część teoretyczną kończą rozważania na temat zmienności ludzkiego zachowania w kontekście rozwoju jednostek. Te opisane są w kontekście prac J. Piageta, L. Wygotskiego, E.H. Eriksona i R. Schaffera podkreślając stadialność rozwoju jednostek i perspektywę psychologii rozwojowej.

Kolejne części książki dotyczą **koncepcji badań**, opisanej w części II, w rozdziale 1. Metodologia badań własnych. Z analizy zawartych w nim treści wynika, że badania ułożone są w podejściu jakościowym w paradygmacie interpretatywnym, co jest dobrze uzasadnione w oparciu o cytowaną literaturę metodologiczną i spójne z przyjętym przedmiotem badań cyt. „*Przedmiotem podjętych przeze mnie badań były doświadczenia edukacyjne dzieci rozpoczynających naukę w szkole w wieku 6 lat, ukształtowane w okresach reform wieku obowiązkowego szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji*” (s. 166). Tu jednak brakuje mi

A. Wójcik

struktury przyjętego przedmiotu badań i nakreślenia, jakie aspekty doświadczeń edukacyjnych uczniów będą brane pod uwagę (uczeń/ rodzic/nauczyciel jako odbiorca zmian; jako twórca znaczeń wynikających z tych zmian; interpretator siebie i świata, itd.). Mimo, że badacz decyduje się na badania jakościowe określenie przedmiotu badań jest ważne i nie możemy tego pomijać. Następnie Habilitantka formułuje **cel badań**, który ma następującą postać: *poznanie, zrozumienie i opis doświadczeń edukacyjnych dzieci (rozpoczynających naukę w szkole w wieku 6 lat), ukształtowanych w okresach reform wieku obowiązku szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji* (s.167). Tu jednak znowu pojawia się moja ciekawość, co konkretnie w ramach owych doświadczeń edukacyjnych będzie przez Habilitantkę poznawane i opisywane, co kryje się za pojęciem doświadczeń edukacyjnych. Do tak postawionego celu sformułowane są pytania badawcze:

Jeden problem główny: Jakie są doświadczenia edukacyjne dzieci zaczynających naukę w szkole w wieku 6 lat, ukształtowane w okresach reform wieku obowiązku szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji?

oraz **następujące problemy szczegółowe:**

1. Jakie są doświadczenia edukacyjne dzieci zaczynających naukę w szkole w wieku 6 lat ukształtowane w związku z:
 - a. Reformą obniżającą wiek realizacji obowiązku szkolnego z 7. do 6. roku życia?
 - b. Reformą przywracającą obowiązek szkolny dla dzieci siedmioletnich, likwidującą gimnazja i zmieniającą podstawy programowe?
 - c. Strajkiem nauczycieli w 2019 roku?
 - d. d. Nauczaniem zdalnym w związku z pandemią COVID-19 i sytuacją epidemiologiczną w kraju w latach 2020–2021?

z perspektywy uczniów, ich rodziców i nauczycieli?
2. Jakie są pozytywne i negatywne doświadczenia dzieci zaczynających naukę w szkole w wieku 6 lat ukształtowane w okresach reform wieku obowiązku szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji, z perspektywy ich samych, ich rodziców i nauczycieli?
3. Jak doświadczenia edukacyjne dzieci zaczynających naukę w szkole w wieku 6 lat są postrzegane i przeżywane przez nie same, ich rodziców i nauczycieli?

Sformułowane problemy badawcze dobrze pokazują momenty kształtowania się doświadczeń edukacyjnych oraz wskazują na trzy podmioty badań, co daje okazję do

A. Wójcik

wielopłaszczyznowego spojrzenia na odbiór zmian (wywołanych reformami dotyczącymi obniżenia wieku dzieci rozpoczynających edukację, strajkiem i pandemią) przez uczniów ich rodziców, a także nauczycieli, natomiast kategoria doświadczeń sprowadzona jest tylko do tzw. pozytywnych i negatywnych. To chyba zbyt ogólne ujęcie, które jednak może ulec rozwinięciu na poziomie analizy wyników badań.

Natomiast sformułowanie „*zmienną w prowadzonych badaniach były doświadczenia edukacyjne dzieci rozpoczynających naukę w szkole w wieku 6 lat; wskaźnikami zmiennej – elementy informacji zawartych w wypowiedziach uczniów, wypowiedziach rodziców, wypowiedziach nauczycieli*” (s. 168) jest nieadekwatne do prowadzonych badań jakościowych, w których nie formułujemy zmiennych, ani wskaźników. Można więc dostrzec zapożyczenie modelu metodologii jakościowej, przy niefortunnym osadzeniu jej w paradygmacie obiektywistycznym

Metodą zastosowaną w badaniach był wywiad, określany na stronach pracy jako jakościowy wywiad otwarty, indywidualny, częściowo ustrukturyzowany, pogłębiony, niestandardyzowany, swobodny (s. 171-172), który dotyczył przebiegu edukacji i opisu doświadczeń badanych (uczniowie, rodzice, nauczyciele), jakie ukształtowały się w okolicznościach wyłonionych trzech zdarzeń krytycznych. Wybór takiej metody badań uważam za trafny i w pełni uzasadnionym w przypadku badania doświadczeń edukacyjnych. Ubolewam, że w pracy nie znalazłam planów wywiadu, z pytaniami, którymi badaczka posługiwała się podczas prowadzenia wywiadów ze swoimi rozmówcami. W Aneksie znalazłam jedynie główne obszary tematyczne, wokół których te rozmowy były prowadzone.

Doceniam natomiast interesujący i wartościowy badawczo **dobór próby**, opisany trafnie jako celowy, na którą składali się: 1. ósmoklasiści, urodzeni w 2008 roku, tj. rozpoczynający naukę w pierwszej klasie szkoły podstawowej w wieku 6 lat (dwie klasy krakowskich szkół dobrane celowo), którzy w swojej drodze edukacyjnej doświadczyli kilku zmian społecznych, 2. rodzice badanych uczniów, 3. nauczyciele uczniów na poziomie klas I-III i IV-VIII.

Analiza wyników badań zaprezentowana jest na stronach od 181-501. Poprzedza ją opis procesu gromadzenia materiału badawczego, organizowania i przygotowania danych do analizy, wreszcie szczegółowa analiza danych – od procesu kodowania do dzielenia materiału na kategorie, nadając im nazwy. Analizowany materiał jest bardzo obszerny (500 stron transkrypcji z wywiadów) i został on uporządkowany według logiki postawionych problemów badawczych, sygnalizując w nich wyodrębnione cztery obszary zmian społecznych (*1. Reformy*

A. Urzęd

obniżającej wiek realizacji obowiązku szkolnego z 7. do 6. roku życia. 2. Reformy przywracającej obowiązek szkolny dla dzieci siedmioletnich, likwidującej gimnazja i zmieniającej podstawy programowe (2016 r.). 3. Strajku nauczycieli w 2019 roku, 4. Nauczania zdalnego w związku z pandemią COVID-19 i sytuacją epidemiologiczną w kraju w latach 2020–2021). Uzyskany materiał jest dla mnie jako badaczki imponujący i niezwykle ciekawy, bo odsłaniający gamę problemów o charakterze poznawczym, emocjonalnym i społecznym. Co więcej jest on sensownie kategoryzowany i bardzo dobrze zaprezentowany i opisany.

W kontekście pierwszej zmiany – reforma obniżająca wiek realizacji obowiązku szkolnego z 7. do 6. roku życia utworzone zostały następujące kategorie: • *emocje towarzyszące rozpoczynaniu nauki w I klasie (w przypadku badanych rodziców również dylematy z tym związane)*; • *szkoła jako bezpieczna przestrzeń (nawiązywanie relacji koleżeńskich, szkoła przygotowana na przyjęcie sześciolatka, postrzeganie nauczyciela, stosowanie przez nauczycieli metod i form pracy, dostosowanych do potrzeb i możliwości dzieci młodszych o rok)*; • *stosunek do obowiązków szkolnych (w tym stosowanie się do zasad, samodzielność w realizacji zadań, trudności edukacyjne)*; • *pozytywne i negatywne doświadczenia związane z koniecznością wcześniejszego rozpoczynania nauki w szkole*; • *sześciolatek kontra siedmiolatek – różnice i podobieństwa*.

W obszarze drugiej zmiany – reforma przywracająca obowiązek szkolny dla dzieci siedmioletnich, likwidującej gimnazja i zmieniającej podstawy programowe – utworzyły się następujące kategorie: • *preferencje etapu edukacyjnego w ramach szkoły podstawowej*; • *trudności wynikające z konieczności przestawienia się na inny – przedmiotowy sposób nauczania*; • *pozytywne doświadczenia towarzyszące rozpoczynaniu nauki w klasie IV – przejściu do nauczania przedmiotowego, negatywne doświadczenia towarzyszące rozpoczynaniu nauki w klasie IV – przejściu do nauczania przedmiotowego*; • *sześciolatek gimnazjalista?*; • *sześciolatek czwartoklasista w percepcji nauczycieli przedmiotowych*

W kontekście trzeciej zmiany – strajku nauczycieli w 2019 roku – utworzyła się kategoria: • *strajk nauczycieli – dodatkowa przerwa od szkoły i nauki*.

Odnosnie do czwartej zmiany – edukacji zdalnej w związku z pandemią COVID-19 i sytuacją epidemiologiczną w kraju w latach 2020–2021 – utworzyły się następujące kategorie: • *obawy towarzyszące uczniom w związku z pandemią COVID-19 w Polsce*; • *postrzeganie przez uczniów zdalnej edukacji w kategoriach korzyści i strat*; • *warunki do nauki zapewnione uczniom podczas edukacji zdalnej*; • *edukacja zdalna – czy stacjonarna? Która*

A. Wójcik

trudniejsza?; • efektywność kształcenia; • weryfikacja wiedzy przez nauczycieli podczas zdalnej edukacji; • kontakty społeczne w dobie pandemii COVID-19; • pozytywne i negatywne doświadczenia uczniów związane z epidemią COVID-19 i zdalną edukacją.

To, czego zabrakło mi na poziomie opisu koncepcji badań, (czyli między innymi struktury przedmiotu badań), na poziomie analizy wyników badań doskonale wybrzmiało w formie kategorii opisu i poparte zostało wypowiedziami badanych. Wykorzystany w pracy materiał jest żywy, autentyczny i odsłaniający głos badanych. Mamy tu do czynienia z tzw. głosem z pierwszej ręki, odsłaniającym towarzyszące badanym emocje, dylematy, wątpliwości, obawy, dyskusje, uwikłane w określony kontekst sytuacyjny.

Całość kończy **Podsumowanie** zatytułowane: *Doświadczenia edukacyjne dzieci rozpoczynających naukę w szkole w wieku 6 lat w Polsce (w okresach reform wieku obowiązku szkolnego, strajku nauczycieli, zdalnej edukacji)*. Jest ono jednocześnie próbą sformułowania kilku ważnych wniosków. Te są czytelne, choć ujęte już tylko hasłowo i porządkująco. Myślę, że dla oddania pełni potencjału badań jakościowych warto byłoby pogłębić interpretację zgromadzonego materiału badawczego, ukazującego obraz doświadczeń edukacyjnych uczniów, ukształtowanych pod wpływem zmian społecznych i edukacyjnych, których byli uczestnikami w trakcie swojej nauki w szkole podstawowej. Z uwagi na bardzo obszerne rozmiary recenzowanej publikacji mogło być to trudne do ukazania w jednej książce. Zachęcam więc do opublikowania kolejnej pozycji książkowej z przeprowadzonych badań, która odniosłaby się bardziej wnikliwie do interpretacji wyłonionych znaczeń.

Literatura wykorzystana w publikacji jest poprawna. Obejmuje pozycje książkowe i artykuły głównie języku polskim, które spójne są z podjętą tematyką.

Wnioski końcowe

Przedstawioną do recenzji dokumentację dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej oceniam ostatecznie pozytywnie. Dorobek okołohabilitacyjny i kompetencje naukowo-dydaktyczne dr B. Kurowskiej wskazują na progres i możliwość upatrywania w Habilitantce osoby z potencjałem. Niepokojący może być fakt, że osoba starająca się o stopień doktora habilitowanego ma pewne problemy na poziomie opisu koncepcji badań własnych. Niemniej jednak sam proces przeprowadzenia badań i ich opisu jest poprawny, interesujący i wyjątkowo bogaty, stając się ważnym wkładem w rozwój pedagogiki (wczesnoszkolnej).

U. Wójcik

Stwierdzam zatem, że recenzowana monografia wraz z towarzyszącym jej dorobkiem publikacyjnym i innymi formami działalności naukowo-badawczej, dydaktycznej i organizacyjnej odpowiada wymaganiom stawianym przez **Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce** i uzasadniają nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Stawiam wniosek o dopuszczenie dr Barbary Kurowskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Dr hab. Agnieszka Nowak-Łojewska, prof., AMW

A. Nowak-Łojewska